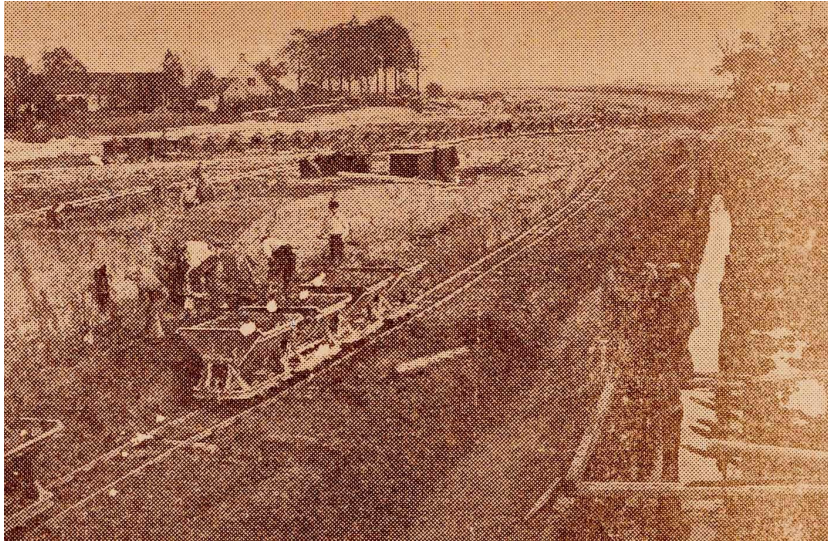

Roman

**Fockje de Jong-Snoek
schreef ‘Wij en onze
Pabbe’**

Het graven van het Van Harinxmakanaal bij Dronrijp in het kader van de werkverschaffing in de jaren dertig van de vorige eeuw. Cover: Fockje de Jong-Snoek. Foto's: Tresoar/Marchje Andringa (cover)

Roman

Een leven lang getekend door de crisisjaren

De crisis van de jaren dertig in de vorige eeuw heeft mensen gevormd, maar ook misvormd. Fockje de Jong-Snoek (1933) uit Heerenveen maakt deze economische depressie thuis van dichtbij mee. Ze schreef er een boek over: *Wij en onze pabbe*.

Gerbrich van der Meer

Nog maar kort schrijft ze haar naam met een c. Fokje was immers goed genoeg, vonden haar klasgenoten. Het was haar toch niet te hoog in de bol geslagen? Een paar jaar geleden hield dochter Tineke haar wijselijk voor: 'Oma heeft jou toch niet voor niets Fockeline Kristine genoemd? Om jou, een echte liefdesbaby, hadden opa en oma moeten trouwen.' Ze glimlacht. Ja, Fockje met een c. Niemand die haar dat nu nog gaat afnemen.

In haar appartement aan het Schoterplein onder de rook van Museum Belvédère in Heerenveen getuigen moderne landschapsschilderijen in heldergele en blauwe tinten van haar liefde voor het noordelijke landschap. Een in plastic verpakte opgeordelde handdoek met de tekst 'Doe bist main laivend' ligt prominent tussen de fotolijstjes.

Fockje de Jong-Snoek werd in 1933 geboren in Oost-Groningen, als oudste in een gezin van zeven kinderen. Op dat moment leed Nederland onder de grootste economische depressie van de twintigste eeuw. Van elke vier Nederlandse arbeiders was er één langer dan een jaar werkloos.

„Ook mijn vader had geen werk. Op een bepaald moment is hij tewerkgesteld in het Drentse Jipsinghuizen. Daar moesten de nog onontgonnen hoogveengebieden verwerkt worden tot vruchtbare landbouwgronden. Zwaar werk was dat, maar je kreeg net een paar gulden meer dan wanneer je bij de armenzorg moest aankloppen." Haar moeder had tbc opgelopen. Daarvoor moest ze verschillende keren voor lange perioden in een sanatorium opgenomen worden. „Uit angst voor besmetting konden wij, als kinderen, dan alleen maar buiten op een afstandje naar haar zwaaien. Thuis in bed was ze zo verdrietig dat ze niet moeder kon zijn zoals ze graag wilde."

Na de lagere school moest Fockje als oudste het gezin draaiende houden. Haar moeder overleed op haar 44e. Ze zucht. „Zo jammer als mensen geen kans krijgen om zichzelf te realiseren."

In *Wij en onze pabbe* beschrijft Fockje de Jong-Snoek welke invloed de crisisjaren op haar ouderlijk gezin heeft. Hoe ontvrichtend armoede werkt. Hoe moeilijk gezinspatronen om te buigen zijn. In het boek komt een vader naar voren, die gebukt onder de zorg thuis, verkrampd zijn plaats op eist in het gezin. Die niet in staat is ouderlijke patronen te doorbreken, bij zichzelf te blijven. Daar kwam ze pas na zijn overlijden achter, vertelt ze. „Toen ik mijn tante Grietje vroeg, hoe mijn vader vroeger was, bleek het een zachte, vriendelijke jongen te zijn geweest."

Haar tante kon zich nog herinneren hoe hij 's avonds aan de deur wel drie keer 'welterusten' zei, en dan afgesnauwd werd dat een keer echt genoeg was. Dat was confronterend. „Mijn broertje kon ook nooit stoppen met het zeggen van welterusten, en mijn vader reageerde dan precies hetzelfde." Zachtheid maakte je kwetsbaar, vertelt ze. „Daar mocht niet aan toegegeven worden." En toch. Soms brak het schild van haar vader. „Ik was vijf toen hij me op zijn schoot heen en weer wiegde terwijl hij voor zich uit mompelde: als ik maar vast werk had. Zijn worsteling en verlangen kon ik toen zo meevelen." Ze

neemt de kostbare momenten dat vader en moeder aan tafel zongen. „Wij hielden ons dan angstvallig stil. Er hoefde maar iets te gebeuren of vader was dat gevoel weer kwijt en veranderde weer in die harde man." Nooit heeft ze hem durven vragen waarom hij zich zo hardvochtig opstelde. Maar die vraag zat continu in haar lijf, in haar geest. „Ik was er altijd mee bezig."

Reflectie

Jaren later, toen de eigen kinderen groot waren, kwam er ruimte voor reflectie. „Toen pas kwamen wij als kinderen ook achter ons gezamenlijk verdriet. Hoe we geleden hebben onder dat koude regime." Veel, en veel later, in een van zijn kwetsbare momenten, biechtte haar vader op dat hij wist dat hij geen goeie pabbe was geweest, maar het wel heel graag had willen zijn. Dat deed haar goed.

Langzamerhand groeide het besef dat ze dit verhaal niet in de familie wilde laten blijven. „De vraag: wat doen maatschappelijke omstandigheden met de ontwikkeling van het karakter van mensen, heeft me altijd beziggehouden, niet alleen privé, maar ook in mijn latere werk. Je

Van elke vier Nederlandse arbeiders was er één langer dan een jaar werkloos

komt deze thematiek steeds weer tegen, in gospels, in romans, in films. Steeds weer gaat het om mensen die klein gehouden worden, waarvoor geen pad wordt gemaakt. Iedereen moet zijn broek ophouden, zeggen ze dan. Dat vind ik heel goed, maar je moet er wel de instrumenten voor hebben."

„Aan de hand van mijn vader heb ik

Met een gesloten oester als vader, is het lastig om jezelf open te breken

de vernederende gang om steungeld gemaakt", vervolgt ze. „Als de ambtenaar van de gemeente bij ons thuis langskwam voor een extra centje in verband met de ziekte van onze moeder, keek het hele dorp toe. Weet je, in Oost-Groningen ben ik voor mijn leven sociaal-democraat geworden."

Terwijl sommige gezinsleden het verleden verwerkten door te praten, reageerden anderen afhoudend. 'Ast der in stont ruiert wod, gait het alain mor stink'n', zeiden die. Niet iedereen redde het om zijn eigen kroost op een andere manier te moeten treden. Met een gesloten oester als vader, is het lastig om jezelf open te breken.

Toen Fockje de Jong-Snoek vorig jaar begon te schrijven had ze met behulp van het *Nieuw Groninger woordenboek* prachtinge Groninger namen voor haar broers en zussen bedacht. 'Waarom haiten wie nait zoals wie haiten?', was de reactie. Deze geschiedenis mocht gedeeld worden. Het was het verhaal van hen allemaal. Dit is een boek over vergeving, nam, zei haar zoon Ivo, toen hij het beziggehouden. Zo had ze het nog niet gezien.

In *Wij en onze pabbe* wordt de vader uiteindelijk neergezet als een slachtoffer van de crisistijd. Maar is zijn houding daarmee goed te praten? „Ik ben nu 84 jaar oud en weet hoe belangrijk eigenwaarde voor een mens is." Toegegeven, lang heeft ze geworsteld om zichzelf te ontdekken. „Op het oog ging het prima, ik had het goed met vrienden. Maar diep in me zat een ongelooftlike onzekerheid. Coen, mijn man, snapte niets van mij. Toen hij voor het eerst thuis bij ons over de vloer kwam, zag hij een zelfredzame dame. Maar er waren zoveel onderlagen die ik nog moest ont-

Ook bij Jubbega-Hoornsterzwaag werden werklozen tewerkgesteld. Foto: Tresoar

ginnen." Gelukkig kreeg ze in haar lange leven de tijd om tot haar recht te komen en zich te laten zien. Ze doelt op haar rol in de emancipatiebeweging. Haar bijdrage als leidster van de beroemde VOS-cursussen (Vrouwen Oriënteren zich in de Samenleving) uit de jaren zeventig. „Later, op mijn 53e, werd ik beleidsmedewerker emancipatie bij Provincie Fryslân."

Complimenten kreeg ze toen ze begon te schrijven voor emancipatieblad *BladZij*. Belangrijke inzichten gaven de boeken *De levensloop van de mens* van de antroposoof B. Lievegoed en *Wie is van hout* van Jan Foudraïne. „De eerste psychiater die onderscheid maakte tussen aangeboren psychische afwijkingen en trauma's die mensen kunnen oplopen." Stukje bij beetje leerde ze zichzelf te accepteren en raakte ze haar onzekerheid kwijt. „Dit is wat ik heb, en wat ik ben, hield ik mezelf steeds voor: dit is mijn leven. Naast strijd, was er heel veel groei. Dat is waar ik heel blij van word."

Crisis

De gevolgen van de Beurskrach

De wereldwijde crisis van de jaren dertig begon in oktober 1929 in de Verenigde Staten na de 'Beurskrach'. De ineenstorting van de aandelenkoersen op de beurs van Wall Street in New York had catastrofale gevolgen. Rond 1935 bereikte de crisis in Nederland een hoogtepunt. Werklozen werden financieel minimaal ondersteund. Om te voorkomen dat de werklozen er zwart bij gingen werken, moesten de mannen dagelijks stempelen in het stempellokaal. De vader van Fockje de Jong-Snoek werd tewerkgesteld op een zich honderden hectares uitstrekend veen- en heideveld bij Jip-

singhuizen. Andere noordelijke werkverschaffingsprojecten waren bijvoorbeeld het graven van het Friese Van Harinxmakanaal en het Groningse Van Starckenborghkanaal, het droogleggen van nieuwe polders of landaanwinning langs de kust. De werklozen hadden weinig keus. Als ze niet meedraaiden, restte hen niets anders dan de armenzorg. Daar kreeg men drie gulden contant en drie gulden in natura. Bij de werkverschaffing kon men minimaal zeven en maximaal vijftien gulden verdienen, afhankelijk van het werktempo. In eenvoudige barakken werd er overnacht.

Boekfragment

Afscheid nemen

Waarom toch heb ik mijn pabbe zo ongeveer de hemel ingeprezen vanmorgen bij zijn crematie?

Gedachten tollen door mijn hoofd. Ik had het verhaal voor zijn afscheid zo goed voorbereid. Was er ook tevreden over. Nu, slaat de onzekerheid toe. Ik ben in Oost-Groningen opgegroeid. [...] 'Pabbe' is in die streektaal de naam voor je vader. Onze pabbe heeft een behoorlijke stempel gedrukt op het leven van mij en van mijn broers en zussen.

Was ik wel zo ver met alles in het reine als ik deed voorkomen deze morgen? Goed, het was zijn leven waarover ik vertelde. En

van de doden niets dan goeds, zeggen ze. Maar we waren wel kinderen van deze niet gemakkelijke vader. Nu is hij dood. De spanning zit weer in mijn lijf. Mijn handen voelen verkrampt aan als ik ze strek. Ik beweeg mijn vingers en schud ze zachtjes heen en weer.

► Uit: Wij en onze pabbe van Fockje de Jong-Snoek, 17.95 euro. Zie www.onzepabbe.nl

